Determinanty - dokončení

Věta o násobení determinantů

Jsou-li **A** a **B** dvě čtvercové matice téhož řádu, pak

$$\det(\mathbf{A}.\mathbf{B}) = \det \mathbf{A} \,.\, \det \mathbf{B}$$

Na levé straně násobíme matice (není komutativní), na pravé straně čísla (je komutativní)

Tedy, přestože pro matice je běžné, že $\mathbf{A}.\mathbf{B} \neq \mathbf{B}.\mathbf{A}$ (**A**, **B** jsou čtvercové matice téhož řádu), platí $\det(\mathbf{A}.\mathbf{B}) = \det(\mathbf{B}.\mathbf{A})$

Pro jednotkovou matici **J** každého řádu platí $\boxed{\det \mathbf{J} = 1}$

Proto pro každou regulární matici **A** platí

$$\det \mathbf{A}^{-1} = 1/\det \mathbf{A}$$

Že máme determinant čtvercové matice ve jmenovateli, nevadí. Nemůže být roven nule. Platí totiž

Čtvercová matice je regulární, právě když její determinant je různý od nuly. Jinými slovy: ***Čtvercová matice je singulární, právě když její determinant je roven nule***.

Cramerovo pravidlo

K tomu, co je v učebnici, dodávám:

Cramerovo pravidlo je vhodné, když nás zajímá třeba jen jedna z mnoha proměnných. Smůla je, že - neznáme-li všechny proměnné - nemůžeme udělat zkoušku dosazením.

Cramerovo pravidlo lze použít, právě když matice soustavy je čtvercová a regulární, tedy právě když lze použít výpočet pomocí inverzní matice. Přitom při použití počítače (mám na mysli především využití Excelu) je řešení pomocí inverzní matice pohodlnější.

U zkouškových písemek se vyskytují příklady typu "Cramerovým pravidlem vypočítejte x_2 z dané soustavy rovnic". Musíte v tomto případě Cramerovo pravidlo použít. Podobně i jindy, pokud je vám metoda řešení předepsána, musíte ji použít.

Charakteristická čísla matice

Věnovali jsme se teď determinantům. Determinant je reálné číslo, které je pomocí určitých pravidel (která jsme si uvedli) přiřazeno každé čtvercové matici (s reálnými čísly). A platí dokonce, že jestliže je matice tvořena celými čísly, je její determinant celé číslo.

Čtvercovým maticím řádu *n* je někdy užitečné přiřadit určitou *n*-tici čísel, tzv. ***charakteristických*** čili ***vlastních*** čísel. My se omezujeme na matice s reálnými čísly; jejich *charakteristická mohou být imaginární*. ***Charakteristická čísla symetrické matice (s reálnými čísly) jsou vždy reálná***. I některé nesymetrické matice mají všechna charakteristická čísla reálná.

Nejsem s to vám stručně říci, k čemu charakteristická čísla jsou. Osobně jsem se při studiu setkal s jejich využitím při studiu rotačního pohybu tělesa či v teorii pružnosti a pevnosti. To ovšem pro ekonomy není. Snad tedy aspoň hodně volně: Máme-li symetrickou matici popisující nějaký problém, tak někdy ji lze nahradit maticí, která má v hlavní diagonále její charakteristická čísla a jinde samé nuly. Tato matice má s původní stejný determinant a stejný součet prvků v hlavní diagonále.

Příklad:

Máme najít charakteristická čísla matice $\mathbf{A} = \begin{matrix} 2 & 1 \\ 1 & 1. \end{matrix}$

Znamená to najít řešení rovnice det ($\mathbf{A} - \lambda\, \mathbf{J}$) = 0 (neznámá je λ),

tedy $\begin{matrix} 2-\lambda & 1 \\ 1 & 1-\lambda \end{matrix} = 0$, tj.:

$$(2 - \lambda)(1 - \lambda) - 1.1 = 0$$

Po úpravě dostaneme kvadratickou rovnici

$$\lambda^2 - 3\lambda + 1 = 0.$$

Jejím řešením jsou reálná iracionální čísla

$$\lambda_1 = (3 + \sqrt{5})/2$$

$$\lambda_2 = (3 - \sqrt{5})/2$$

Součin charakteristických čísel matice je roven jejímu determinantu. Znamená to, že regulární matice má samá nenulová charakteristická čísla, singulární má mezi nimi 0.

Zkuste si vypočítat, že singulární matice

$$\begin{matrix} 1 & 1 \\ 1 & 1 \end{matrix}$$

má charakteristická čísla 0 a -2.

Najít charakteristická čísla matice řádu n znamená řešit algebraickou rovnici n-tého stupně. **To obecně umíme jen pro $n \leq 2$.**

U vyšších stupňů si můžeme pomoci "uhodnutím" některého kořene, což jde zvlášť dobře, je-li kořenem 0 (v rovnici chybí absolutní člen), tedy u singulárních matic.

Řešme úlohu: Máme najít charakteristická čísla matice

$$\begin{matrix} 1 & 1 & -2 \\ -2 & 1 & 1 \\ 1 & -2 & 1 \end{matrix}$$

Musíme řešit rovnici

$$\begin{matrix} (1-\lambda) & 1 & -2 \\ -2 & (1-\lambda) & 1 \\ 1 & -2 & (1-\lambda) \end{matrix} = 0$$

Použijeme Sarusovo pravidlo (všechny součiny ve směru vedlejší diagonály jsou stejné):

$$[(1-\lambda)^3 + (-2)^3 + 1] - [3.(-2).(1-\lambda).1] =$$

$$= 1 - 3\lambda + 3\lambda^2 - \lambda^3 - 8 + 1 + 6(1-\lambda) =$$

$$= 1 - 3\lambda + 3\lambda^2 - \lambda^3 - 8 + 1 + 6 - 6\lambda = -\lambda^3 + 3\lambda^2 - 9\lambda =$$

$$-\lambda(\lambda^2 - 3\lambda + 9) = 0$$

Jedním charakteristickým číslem (kořenem této rovnice) je nula (vytknuté λ), další dostaneme jako řešení kvadratické rovnice

$$(\lambda^2 - 3\lambda + 9) = 0,$$

která nemá reálné řešení.

K už nalezenému $\lambda_1 = 0$ přibudou (imaginární) hodnoty

$\lambda_{2,3} = (3 \pm 3\sqrt{3}\ i)/2$

Zadaná matice není symetrická, a tedy imaginární charakteristická čísla nejsou překvapením (symetrická matice má vždy reálná charakteristická čísla; nesymetrická je může mít všechna reálná, může však mezi nimi mít i čísla imaginární).

Terminologická poznámka:

Množina všech reálných čísel je podmnožinou všech komplexních čísel.

Komplexní čísla lze zapsat ve tvaru $a + bi$

Je-li $b = 0$, jde o číslo reálné.

Je-li $\boldsymbol{b \neq 0}$, jde o číslo imaginární

Je-li $b \neq 0$ a $\boldsymbol{a = 0}$, jde o číslo **ryze** imaginární.